

היום נלמד בעזרת ה':

שבועות דף כה

משנה: שבועת ביטוי שייכת גם בדברים של עצמו, כגון שבועה שאוכל או שלא אוכל, וגם בדברים של אחרים, וגם בדברים שיש בהן ממש, וגם בדברים שאין בהן ממש. המשנה מבארת:

דברים של אחרים:

כיצד? אמר שבועה שאתן לאיש פלוני, או שנשבע שלא אתן, וכן אם נשבע שנתתי לאיש פלוני, או שלא נתתי.

דברים שאין בהם ממש:

נשבע שאישן או שלא אישן, שישנתי, ושלא ישנתי, אלו דברים שאין בהם ממש. שאזרוק צרור לים, ושלא אזרוק, שזרקתי, ושלא זרקתי, הם דברים שאין בהם הנאה. [כלומר המשנה מביאה שתי אופנים של דבר שאין בו ממש, או שהוא נשבע על פעולה כגון שינה, או שהוא נשבע על דבר שאין בו הנאה].

בכל הנ"ל במזיד חייב מלקות ובשוגג חייב קרבן עולה ויורד.

ר' ישמעאל אומר: בשבועת ביטוי חייבים קרבן רק על שבועה על העתיד, שנאמר "או נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבִטָּא בְשִׁפְתַּיִם לְהָרַע אוּ לְהִיטִיב", ומשמע לעתיד.

אמר לו ר"ע: אם אתה מדייק כך מהמילים "לְהָרַע אוּ לְהִיטִיב", נמצא שאנו לומדים מהפסוק שחייב רק על דברים שיש בהם הרעה או הטבה, כגון אוכל ולא אוכל, וא"כ מהיכן נלמד שחייב גם על דברים שאין בהם הרעה והטבה כגון שבועה שאזרוק צרור לים?

אמר לו רבי ישמעאל מריבוי הכתוב: מכך שנאמר בהמשך הפסוק "לְכָל אֲשֶׁר יִבְטָא הָאָדָם בְּשִׁבְעָה", שבזה הפסוק ריבה שחייב גם על שבועה שאין בה הרעה והטבה.

אמר לו רבי עקיבא, אם ריבה הכתוב לך, ריבה הכתוב לך: אם הפסוק ריבה שבועה שאין בה הרעה והטבה, הרי שהוא ריבה גם שבועה לשעבר.

גמרא: ת"ר: נדרים חמורים משבועות לעניין זה שהנדרים חלים גם על דבר מצווה, כגון שאמר 'קונם סוכה שאני עושה' או 'קונם לולב שאני נוטל' אסור לו לשבת בסוכה וליטול את הלולב, אבל אם נשבע לא לשבת בסוכה או לא ליטול לולב אין שבועתו חלה. ושבועות חמורים מנדרים לעניין זה שהשבועות חלות גם על דבר שאין בו ממש כגון שבועה שאישן או שלא אישן כמו שהם חלות על דבר שיש בו ממש (= אוכל ולא אוכל), אבל נדרים לא חלים על דבר שאין בו ממש, שאם אמר 'קונם שאני ישן' אין הנדר חל.

*

למדנו במשנה - כיצד אמר שבועה שאתן לפלוני ושלא אתן:

שאלה: מאי 'אתן'? אם הכוונה שהוא נשבע לתת צדקה לעני, והרי הוא כבר מושבע על כך מהר סיני, שנאמר "**נתתן תתן לו** ולא ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכך יהוה אלהיך בכל מעשך ובכל משלך ידך", אלא הכוונה שהוא יתן מתנה לעשיר.

*

למדנו במשנה - שאישן ושלא אישן:

קושיא: איני וכו'. והרי אמר רבי יוחנן שהנשבע לא לישון שלושה ימים מלקים אותו, והוא הולך לישון מיד, כלומר כיון שהוא נשבע על דבר שאי אפשר לו לעשותו, שהרי אדם לא יכול לא לישון שלושה ימים, לכן מלקים אותו על שנשבע לשווא, ואח"כ הוא הולך לישון מיד. נמצא ששבועה שלא אישן היא לא 'שבועת ביטוי' כדברי משנתנו אלא היא 'שבועת שווא'.

תירוץ: התם דאמר ג', הכא דלא אמר ג'. רבי יוחנן דיבר במקרה שהוא אמר במפורש שלא אישן שלושה ימים, אבל משנתנו דיברה במקרה שהוא אמר סתם 'שבועה שלא אישן', וכוונתו למשך זמן שיכול להישאר ללא שינה.

*

למדנו במשנה - שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק:

איתמר: מי שאמר 'שבועה שזרק פלוני צרור לים' או 'שבועה שלא זרק', לדעת רב חייב (אם נשבע לשקר) קרבן, כיון ששבועה זו שייכת ב'לאו והן', כלומר שהוא יכול

להישבע שפלוני זרק צרור לים וכן הוא יכול להישבע שפלוני לא זרק צרור לים, וא"כ זו היא שבועת ביטוי שחייבים עליה קרבן.

ולדעת שמואל פטור, כיון שהיא לא שייכת בלְהִבָּא, כלומר שהוא לא יכול להישבע 'פלוני יזרוק / לא יזרוק צרור לים', שהרי אין אותו פלוני ברשותו לזרוק או לא, וא"כ זו שבועת שווא ולא שבועת ביטוי.

לימא בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קא מיפלגי: אולי נאמר שרב ושמואל נחלקו במחלוקתם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא במשנתנו.

דתנן, ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא, שנאמר להרע או להיטיב. אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה, דברים שאין בהן הרעה והטבה מניין? אמר לו מריבוי הכתוב. אמר לו אם ריבה הכתוב לכך, ריבה הכתוב לכך. ע"כ ציטוט ממשנתנו (ביארנו במשנה).

מבארת הגמ' איך רב ושמואל נחלקו במחלוקתם של ר"ו ור"ע:

רב דאמר כר"ע: שרבי עקיבא מחייב בשבועה לשעבר. **ושמואל דאמר כר' ישמעאל:** שרבי ישמעאל מחייב רק בשבועה להבא.

דח"ה: אליבא דר' ישמעאל כולי עלמא לא פליגי, השתא מילתא דאיתא בלהבא לא מחייב עלה רבי ישמעאל לשעבר, מילתא דליתא בלהבא מיבעיא?! כלומר לפי שיטתו של רבי ישמעאל שפוטר בשבועה לשעבר, לדעת כולם (= רב ושמואל) האומר 'שבועה שזרק פלוני צרור לים' פטור, שהרי אפילו על דבר שאפשר להישבע עליו להבא (= כגון 'שבועה שזרקתי' שהוא יכול לומר 'שבועה שאזרוק') הוא פוטר אם נשבע עליו לשעבר, א"כ דבר שאי אפשר בכלל להישבע עליו להבא ברור שהוא פוטר, ולכן ברור הדבר שרב שחייב ב'שבועה שזרק פלוני צרור לים' אין זה כשיטת רבי ישמעאל, כיון שאי אפשר להישבע על זה להבא.

כי פליגי: אלא מחלוקתם של רב ושמואל היא רק בשיטת ר"ע, רב סובר כר"ע שמחייב בשבועה לשעבר, ושמואל אמר שר"ע מחייב בשבועה לשעבר רק במקרה שאפשר להישבע עליו גם להבא (= כגון 'שבועה שזרקתי' שהוא יכול לומר 'שבועה שאזרוק'), אבל בדבר שאי אפשר בכלל להישבע עליו להבא (= 'שבועה שזרק פלוני צרור לים') לא מחייב ר"ע.

לימא בפלוגתא דרבי יהודה בן בתירא ורבנן קמיפלגי: רב ושמואל נחלקו האם הנשבע שבועה לשעבר (בשקר), שאינה יכולה להיות שבועה להבא, חייב או לא. לכאורה הם נחלקו במחלוקת התנאים דלהלן.

דתנן נשבע לבטל את המצוה, ולא ביטל, פטור: בגלל ששבועה לבטל את המצוה אינה חלה. ואם נשבע לקיים את המצוה ולא קיים, לדעת רבנן פטור. רבנן מבארים שבעיקרון 'היה בדיון' (= קל וחומר) שיהא חייב כדעת ר' יהודה בן בתירא, אבל הם חולקים עליו.

לדעת רבי יהודה בן בתירא יש קל וחומר שחייב, הקל וחומר הוא 'ומה אם הרשות וכו'. אבל אמרו לו רבנן - לא! אם אמרת בשבועת הרשות שהוא חייב עליה, בגלל שיש בה אפשרות להישבע גם על 'לאו' וגם על 'הן', כלומר אפשר להשבע שלא לעשות את דבר הרשות. מה שאין כן בשבועת מצוה שאי אפשר להשבע שלא לעשות את המצוה, ולכן גם אי אפשר להשבע כן לעשות אותה.

נמצא שלדעת רביב"ב חייב על שבועה שיכולה להתקיים רק באופן של כן. ולדעת רבנן חייב רק על שבועה שיכולה להתקיים גם ב'כן' וגם ב'לא', אבל אם אינה יכולה להתקיים בשני האופנים פטור.

ואם כן רב שאמר שהנשבע שבועה שיכולה להתקיים רק לשעבר חייב, סובר כריב"ב שהנשבע שבועה שיכולה להתקיים רק ב'הן' חייב. ושמואל הסובר ששבועה שאינה יכולה להיות להבא פטור, סובר כרבנן ששבועה שאינה יכולה להתקיים ב'לאו' פטור.

דחיה: אליבא דרבי יהודה בן בתירא כולי עלמא לא פליגי וכו': לדעת רביב"ב ברור שחייב על שבועה שיכולה להתקיים רק לשעבר. כי אם על שבועה שיכולה להתקיים רק ב'הן' חייב, קל וחומר בזה. כי אפשרות של שבועה ב'הן' ולא 'כתובה מפורש בפסוק (להרע או להיטיב), ובכל אופן לא צריך את שניהם ומספיק רק 'הן' או 'לאו'. קל וחומר ללשעבר ולהבא שאינם כתובים מפורש בפסוק (אלא נלמדים מדרשה), שיספיק רק אחד מהם.

אבל רב ושמואל נחלקו בדעת רבנן הפוטרים שבועה שאינה יכולה להתקיים בהן ולא. שמואל סובר שרבנן פוטרים גם בשבועה שאינה יכולה להתקיים בלהבא כמו בלשעבר. אבל רב סובר שהם מחייבים. כי דוקא בשבועה שאינה בהן ולא הם פטורים משום שזה כתוב מפורש בפסוק, מה שאין כן בלשעבר ולהבא.

מתיב רב המנונא - לא אכלתי היום וכו' חייב.

בשלמא לא אכלתי: מובן מדוע הוא חייב על שבועה שלא אכל (כשהוא באמת כן אכל), כי השבועה הזו יכול להיות גם להבא ('לא אוכל'). אבל לא מובן מדוע הוא חייב על שבועה שלא הניח תפילין, והרי היא לא יכולה להיות להבא ('לא אניח') כי זו תהיה שבועה לבטל את המצוה. וקשה על שמואל שאמר ששבועה שאינה יכולה להתקיים בלהבא פטור עליה גם בלשעבר.

הוא מותיב לה והוא מפרק לה: רב המנונא עצמו תירץ את הקושיא. המשנה מתכוונת 'חייב' בכל דבר לעניין אחר. דהיינו לגבי 'לא אכלתי' הוא חייב קרבן, אבל לגבי 'לא הנחתי תפילין' הוא חייב מלקות אך באמת פטור מקרבן. (כי לגבי מלקות חייב בכל מקרה).

מתיב רבא - איזו היא שבועת שוא וכו' ואמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם: שידעו שלושה אנשים לפני שהוא נשבע שהעמוד הזה הוא של אבן, שאז הדבר מפורסם שהעמוד אבן, ולכן כשהוא נשבע שהוא זהב זו 'שבועת שוא'.

מד"יקת הגמרא טעמא דניכר וכו': משמע שאם לא ידעו מכך שלושה בני אדם קודם לכן, הוא עובר משום 'שבועת ביטוי'. וקשה, הרי הוא לא יכול להשבע לעתיד 'שהעמוד יהיה של זהב'!

הוא מותיב לה והוא מפרק לה: אם העמוד לא היה ניכר, הוא לא עובר בשבועתו על 'שבועת ביטוי', אלא על 'שבועת שקר'.

*

אמר אביי ומודה רב: רב הסובר ששבועה שיכולה להיות רק בלשעבר ולא בלהבא חייב עליה, מודה ששבועה שיכולה להיות רק ב'הן' ולא ב'לאו' פטור עליה. ולכן האומר לחבירו 'שבועה שאני יודע לך עדות' והתברר שהוא לא יודע, הוא פטור על השבועה. בגלל שהיא לא יכולה להיות באופן של 'לאו' כלומר 'שבועה שאני לא יודע לך עדות', משום שאז זו 'שבועת העדות' וצריך להישבע אותה רק בבית דין, אבל הנשבע מחוץ לבית דין פטור.

ידעתי ולא ידעתי מחלוקת, העדתי ולא העדתי מחלוקת: ממשיך אביי ואומר - הנשבע 'ידעתי לך עדות' או 'לא ידעתי לך' (= אינני יודע בשבילך) עדות' הדבר תלוי במחלוקת רב ושמואל האם שבועה שיכולה להיות רק לשעבר ולא להבא חייב או פטור עליה. וגם כאן שבועה זו יכולה להיות רק לשעבר ולא להבא. כי אם הוא

נשבע 'אדע לך עדות' או 'לא אדע לך עדות' זו שבועת שוא משום שאין הדבר תלוי בו.

וכן הנשבע 'העדתי לך' או 'לא העדתי', תלוי הדבר במחלוקת רב ושמואל, משום שאינה יכולה להיות להבא. כי אם ישבע 'אעיד לך' השבועה לא חלה כי הוא נשבע לקיים את המצוה, ואם ישבע 'לא אעיד לך' השבועה לא חלה כי הוא נשבע לבטל את המצוה.

*

בשלמא לשמואל: לדעת שמואל הסובר ששבועה שאינה יכול להיות בלהבא לא חייב עליה גם בלשעבר, מובן מדוע כתבה התורה במפורש את החיוב ב'שבועת העדות', ולא הסתפקה באיסור שכבר כתוב ב'שבועת ביטוי'. משום שהנשבע לחברו 'אינני יודע בשבילך עדות' (והוא משקר), מצד שבועת ביטוי, הוא פטור. משום שהשבועה הזו אינה יכולה להיות בלהבא ('לא אדע לך עדות') כי אז זו תהיה שבועת שוא. ולכן חידשה התורה שיהיה חייב מצד 'שבועת העדות'.

אבל לדעת רב שחייב גם על שבועה שאינה יכולה להיות להבא, מודע הוצרכה התורה לכתוב במיוחד את 'שבועת העדות'? הרי כבר חייב על כך מצד שבועת ביטוי.

אמרו רבנן קמיה דאביי לאיחיובי עליה תרתי: תירצו רבנן לפני אביי, התורה כתבה את השבועה הזו גם בשבועת העדות כדי שהנשבע על כך יתחייב שני קרבנות.

אמר להו: אמר להם אביי, אין שני קרבנות. כי כתוב בפרשה של חיוב קרבן על שבועת ביטוי ושבועת העדות, "והיה כי יאשם **לאחת** מאלה" דוקא על קרבן אחד הוא מתחייב ולא על שני קרבנות.

ולאביי למאי הלכתא אפקיה רחמנא וכו': ומה יענה אביי על השאלה? והתשובה – שהנשבע במזיד בשבועת העדות מתחייב קרבן, ואילו בשאר השבועות במזיד פטור. והטעם, כי בכל הדברים שכתובים בקרבן עולה ויורד (שבועת ביטוי, וטומאת מקדש וקודשיו) נאמר "ונעלם" דהיינו שהוא שכח ועבר בשוגג. ואילו בשבועת העדות לא כתוב "ונעלם", כי חייב אפילו במזיד.

אמרו ליה רבנן לאביי: אולי נאמר שבמזיד יתחייב קרבן אחד, כי במזיד אין 'שבועת ביטוי' אלא רק שבועת העדות. אבל בשוגג יתחייב שניים, אחד מצד שבועת ביטוי ואחד מצד שבועת העדות.

אמר להו: האם לא אמרתי לכם שמהפסוק לומדים שמחייבים את הנשבע רק קרבן אחד? ואם כן הפסוק נצרך ללמד זאת רק על נשבע בשוגג, שאז הוא היה אמור להתחייב שניים, והחידוש הוא שחייב רק אחד! אבל במזיד בכל מקרה הוא חייב רק אחד.

רבא אמר: הסיבה שאינו חייב שני קרבנות אינה בגלל שיש פסוק על כך כמו שאמר אביי, אלא בגלל ששבועת העדות יצאה מתוך שאר השבועות לדון בדבר חדש. דהיינו צריך בה דוקא אנשים הראויים להעיד, ודוקא בית דין. ולכן 'אין לך בו אלא חידושו' וחייב רק משום שבועת העדות ולא משום שבועת ביטוי.

קושיא: **מכלל דאביי סבר וכו'.** מדברי רבא עולה, שאביי שלא אמר כמותו, סובר ש'שבועת העדות' יש גם 'שבועת ביטוי', ורק שהוא חייב קרבן אחד מהפסוק **"לאתח מאלה"**. אך הרי אביי אמר למעלה לא כך!

כי אביי אמר למעלה - **מודה רב וכו'.** רב הסובר ששבועה שיכולה להיות רק בלשעבר ולא בלהבא חייב עליה, מודה ששבועה שיכולה להיות רק ב'הן' ולא ב'לאו' פטור עליה. ולכן האומר לחבירו 'שבועה שאני יודע לך עדות' והתברר שהוא לא יודע, הוא פטור על השבועה. בגלל שהיא לא יכולה להיות באופן של 'לאו' כלומר 'שבועה שאני לא יודע לך עדות', משום שאז זו 'שבועת העדות' וצריך להישבע אותה רק בבית דין, אבל הנשבע מחוץ לבית דין פטור.

כל זה נכון, דוקא אם שבועת העדות יצאה מכלל שבועת ביטוי. אבל אם היא בכלל שבועת ביטוי שייך להשבע שבועת העדות מחוץ לבית דין. ואם כן יש בה גם 'לאו'.

תירוץ: **הדר ביה אביי מההיא:** אביי חזר בו ממה שאמר למעלה.

ואיבעית אימא חדא מינייהו רב פפא אמרה: אחת מהמימרות הללו אמר רב פפא ולא אביי.